NEDERLAND helpt INDIË

TINEKE HOFMAN-DE VRIES

© R. Marnette

UITGEGEVEN TEN BATE VAN HET COMITÉ
„NEDERLAND HELPT INDIË"
DOOR
ERVEN A. DE JAGER - UITGEVERS - GRONINGEN

Nederland helpt Indië

Nederland helpt Indië

DOOR

TINEKE HOFMAN-DE VRIES

Een bundel Indische Schetsen, uitgegeven ten bate van het Comité „Nederland helpt Indië"

ERVEN A. DE JAGER, UITGEVERS, GRONINGEN - 1946

Inhoud

Voorwoord . . . . . pag. 7
Inleiding . . . . . „ 9
Nederland helpt Indië (gedicht) . . . . . „ 11
Handschoentjes aankomst . . . . . „ 12
Bediendenmisère . . . . . „ 15
Uit de kindermond . . . . . „ 17
De verdwenen portemonnaie . . . . . „ 20
De geboorte van Jokkie . . . . . „ 23
Het wonderkind . . . . . „ 27
Van een Njonja Moeda en haar baboe . . . . . „ 30
Een verjaardagsvisite . . . . . „ 32
Een morgen in Indië . . . . . „ 35
Op hoog bezoek . . . . . „ 38
Slametan . . . . . „ 41
Naar boven . . . . . „ 43
Indische Schets . . . . . „ 46
Een bange tijd . . . . . „ 50
Vrouwenkamp . . . . . „ 53
Weer Thuis . . . . . „ 57
Leed en Troost (gedicht) . . . . . „ 63

Voorwoord

Gaarne voldoe ik aan het verzoek hier een voorwoord te schrijven. Immers, als Voorzitter van de Provinciale Commissie „Nederland helpt Indië" te Groningen, waardeer ik het in hoge mate, dat èn de schrijfster haar manuscript èn de uitgever zijn arbeid belangeloos ter beschikking van onze commissie hebben gesteld, door welke samenwerking het mogelijk wordt, dat zestien schetsen, het alledaagse leven in Nederlands-Indië betreffende, het licht zullen zien. Nederlands-Indië, dat van zo ontzaggelijke betekenis voor het moederland is geweest en, naar wij hopen, zal blijven, heeft onze belangstelling hoog nodig, het verkeert in nood.

Aan ons nu, die nood te helpen lenigen; elk steentje hiervoor bijgedragen wordt dan ook door onze Commissie dankbaar aanvaard.

Groningen, Februari 1946. W. W. Feith.

Inleiding

De actie „Nederland helpt Indië", heeft veler sympathie. Dit boekje bevat een 16-tal schetsen over Indië. De eersten handelen over het leven zoals het voor de oorlog was, de vier laatsten over het leven tijdens de Japanse bezetting. De personen zijn gefantaseerd, doch alles wat men hierin leest, is werkelijk gebeurd.

Een tiental schetsen verscheen reeds in het damesblad „Margriet", welker redactie ook een vijftal tekeningen belangeloos voor het goede doel beschikbaar stelde.

De schets „Een bange tijd" werd reeds gepubliceerd in het maandblad „Moeder".

Ik hoop, dat vele landgenoten dit werkje zullen kopen, om zodoende de actie „Nederland helpt Indië" te steunen.

De Schrijfster.

Nederland helpt Indië

Op heel de aard is vrijheid weer ontloken,
Ons allen gaf het nieuwe moed en kracht.
De wereldbrand, door Duitsers wreed ontstoken,
Werd met vereende hulp tot ondergang gebracht.
Maar in het land, waar velen onzer zonen
Hun krachten gaven aan een ideaal,
Waar duizenden van Neerlands kindren wonen.....
Daar spreekt de tweedracht nog zijn wrede taal!

Oost-Indië, dat in de rij der volken
Door gele wreedaards doodlijk werd gewond,
Wie onzer kan het leed, de rouw vertolken,
Dat daaglijks opstijgt uit Uw hete grond!
Wie kan het diep verdriet der moeders peilen,
Wier kindren stierven aan de hongerdood.....
Laat Uw gedachten eens een poos verwijlen
Bij 't leed der velen, bij hun grote nood!

Niets is in staat de armoe te beschrijven,
Die heerst daar onder felle tropenzon!
Uw landgenoten moeten er verblijven.
Ach, dat **Uw** hulp hun leed verlichten kon.
Neerland helpt Indië, o, laat het klinken,
Door heel ons mooie land van Zuid tot Noord.
O, laat toch Indië niet in zijn leed verdrinken.....
Let op de noodkreet, die gij hebt gehoord!

Handschoentjes aankomst

Langzaam en regelmatig zoekt de grote oceaanstomer zijn weg over de wijde kalme zee. Nog slechts twee dagen, en de passagiers zullen in Batavia van boord kunnen gaan.

Het is negen uur en op de dekken is het een drukte van belang. De passagiers zijn bezig hun avondwandeling te maken. Na het diner gaan de meeste mensen vijf, tien of vijftien maal een rondje maken over de prachtige wandeldekken.

In gezelschap van een paar andere jonggetrouwde vrouwtjes loopt een jong blond „Handschoentje", in stevige pas het eerste klas dek over. Al wandelende zijn ze aan het tellen in het Maleis, en ze hebben het grootste plezier. Satoe, doewa, tiga, ampat, lima, anam, tóedjoeh..., „hè, wat is acht ook alweer", zegt ons handschoentje luidop. „Delapan mevrouwtje", roept een juist passerende oudere heer, een resident, die voor de derde maal naar tropisch Nederland teruggaat. „O, ja", en dan vervolgt het vrouwtje weer „delapan, sembilan, sepoeloe. Hè, ik vind het een moeilijke taal, jullie niet?"

„Och, kom, dat zal wel wennen", zegt een van haar vriendinnen, „er zijn zoveel die het moeten leren, en je hoort altijd dat Maleis een gemakkelijke taal is". „Steeds vergeet ik weer wat acht is", herneemt het blondje. Alweer komen ze de resident tegen, een rondje is gauw gemaakt, zodat men elkaar op de „bootboulevard" vaak passeren moet. „Wat is acht nu?", vraagt hij. Het handschoentje bloost. „U zult me wel een vreselijke stommerd vinden, maar ik weet het heus niet meer", zegt ze. „Alles kan ik onthouden, behalve die akelige acht". „Delapan, de-la-pan", lacht de resident. „Denk maar aan lappen, daar zijn vrouwen toch dol op om mooie jurkjes van te maken". „Dat is een idee", en vol moed begint ze al lopende weer te tellen. Satoe, enz., en ja hoor, nu onthoudt ze het.

Twee dagen later staat een knappe blonde reus ons handschoentje op te wachten. Eindelijk..... na twee jaar.

De jongeman maakt het zijn kleine vrouwtje gemakkelijk met de ontscheping en een halfuurtje later zitten ze al in

een taxi, die hen naar het hotel brengt. Plotseling slaakt het vrouwtje een verwonderde uitroep. „O, Wim, kijk eens hoe grappig, al die mensen. Baden die zo maar in de rivier?" „Ja, Puck, dat is hier gewoonte. Baden is hier een eerste levensbehoefte. De inlanders komen vaak van ver, en moeten dus wel verkoeling zoeken in de erg verontreinigde rivieren". „Bah", zegt het vrouwtje, „ik vind het vies en onhygiënisch hoor. Worden die mensen daar niet ziek van?" „Nu", zegt haar echtgenoot, „het sterftecijfer van de inlanders is veel hoger dan dat van de Europeanen. Ze worden in de regel ook lang niet zo oud als wij".

Al pratende zijn ze bij het hotel aangekomen. Ze gaan nu eerst allebei een bad nemen. „Denk er aan", zegt Wim, „kruip niet in de bak hoor. Je moet water over je heen gieten met het emmertje dat op de rand van de bak staat. „Sirammen" noemen we dat hier". „Dat weet ik lekker al", roept zijn ega, „dat hebben ze me aan boord al verteld", en lachend verdwijnt ze in de badkamer.

Na een uurtje zitten ze allebei heerlijk verfrist in de voorgalerij en drinken een glas kwast. Dan gaat de gong. „Nu naar de eetzaal meiske, dan zul je genieten van een echte Indische rijsttafel". Ze gaan naar de gezellige eetzaal en zoeken een tafeltje voor twee. Daar komt al een bediende met een grote schaal rijst. Het vrouwtje bedient zich flink. „Ik heb honger, ik zal maar flink eten", zegt ze. „Neem maar niet te veel", zegt Wim met een fijn lachje. „Waarom niet, is dat niet goed? Mag je in Indië niet veel eten?" Maar voordat Wim tijd heeft om nog wat te zeggen, komt er al weer een bediende met een schaal, en daarop liggen allerlei lekkernijen, cocoskoekjes, gebakken bananen, pinda's enz. Na die bediende komt er weer een, en nog een, en nog een. Tot ons vrouwtje zich geen raad meer weet met alles, haar bord loopt bijna over en blozend nee schudt tegen de bedienden. Haar man heeft moeite het niet uit te schateren. Nu kijkt ze naar zijn bord. Daarop ligt een kleine hoeveelheid rijst, en verder een beetje van dit, en een beetje van dat. Van alles wat, maar weinig.

„Begin maar te eten Puckje, dan zal ik je vertellen wat het is", zegt Wim. En zo, van alles een beetje proevend, wordt het vrouwtje gewaar, welke vreemde, maar toch lek-

kere dingetjes ze bij haar rijst haar ouders. Bij het licht van heerlijk, en ze vindt dat die lui geweldig kunnen koken.

„Het valt me mee, dat je het lekker vindt. Als je je met alles zo goed aanpast hier, dan ben je na drie maanden volkomen gewend", zegt Wim.

„Dat hoop ik", zegt het vrouwtje, en gearmd gaan ze terug naar hun kamer.

Bediendenmisère

Hèt is nog heel vroeg in de morgen. Een jong vrouwtje zit met een handwerkje in de voorgalerij. Het is nog geen zeven uur, maar de kantoren beginnen in Indië soms al om zeven uur, haar man is om kwart voor zeven al op de fiets gestapt.

Plots wordt ze in haar bezigheid gestoord, ze schrikt zelfs een beetje, want onhoorbaar, op zijn blote voeten, is de huisjongen naderbij gekomen. Hij hurkt eerbiedig voor haar neer.

Jettie is nog niet zo lang in Indië, maar toch weet ze wel al, dat een Inlander niet blijft staan, als zijn mevrouw zit. Hij mag immers niet op haar neerzien!

„Maoe apa?"[1]), vraagt zijn gebiedster.

En bedeesd antwoord Paidjan: „Saja poenja mamma mattie nja moeda, saja minta perskot".

En langzamerhand begrijpt de jonge mevrouw wat hij wil. Zijn moeder is gestorven, en nu wil hij graag vijf gulden voorschot op zijn salaris, om naar de dessa te kunnen gaan, om zijn moeder te begraven.

„Kassian",[2]) zegt Njonja Moeda (zo worden jonge Europese dames door de inlanders genoemd). Ze gaat naar binnen om het geld voor Paidjan te halen. Drie dagen vraagt hij vrij en dan zal hij precies om zes uur weer terug zijn.

De drie dagen gaan voorbij, maar wie verschijnt, geen Paidjan. Jettie vraagt aan de andere bedienden, of die er iets van weten. „Tida taoe Njonja Moeda"[3]) is het antwoord.

Een poosje later komt Jettie weer door de bijgebouwen en ziet tot haar ontsteltenis, dat de baboe vrolijk de kopjes staat af te drogen met.... de keukenhanddoek.

Jettie staat perplex, en in hakkelend Maleis-Hollands probeert ze de baboe aan haar verstand te brengen, dat ze de kopjes met de kopjesdoek, de glazen met de glazendoek en de messen met een messendoekje moet afdrogen, enz. Boetvaardig laat Roekmini de boze woorden van haar Njonja over zich heengaan. „Zul je 't nu beslist niet weer doen?"

„Tida nja moeda", zegt de baboe.

De volgende morgen krijgt Jettie bezoek van een lieve

[1]) Wat is er? [2]) Jammer. [3]) Weet ik niet, Mevrouw.

oudere dame, die al twintig jaar in Indië is, en die Jettie al vaak met raad en daad terzijde heeft gestaan. Jettie doet aan mevrouw van Huizen het verhaal van de huisjongen.

„Och lieve kind", roept haar vriendin lachend uit, „wat jammer dat ik jou dat trucje niet eerder heb verteld. Je hebt nu leergeld betaald, want noch Paidjan, noch je vijf gulden zie je weer terug. Maar geef nooit je bedienden weer voorschot, tenzij het bedienden geldt, die je al jaren hebt".

„Gunst", zegt Jettie, „ik kan me niet voorstellen, dat ik ooit bedienden jaren zal hebben".

„Valt best mee hoor", troost de oudere, „je moet eerst de Inlanders goed leren kennen. Misschien heb je iets gedaan of gezegd dat tegen hun adat inging, misschien vond die Paidjan het alleen hier niet prettig, want als een Inlander zich niet „senang" voelt, verdient hij liever minder, dan dat hij tegen zijn zin blijft. Wees streng maar rechtvaardig, dan blijven ze wel", eindigt haar vriendin.

Nu vertelt Jettie de historie van de keukenhanddoek als bordendoek. „Niet ontmoedigd zijn meiske", zegt mevrouw van Huizen. „Je moet niet vergeten, dat de inlanders zelf meestal niet anders dan een pisangblad als bord gebruiken. Ze eten met hun vingers. Na het eten spoelen ze hun vingers af, en klaar is Kees. Wat een verandering voor zo'n Javaans vrouwtje als die zich voor 't eerst gaat verhuren als baboe. Die Blanda's gebruiken vreemde gerechten, vreemde schalen, borden, messen, lepels, vorken. En dan bovendien voor al die dingen nog weer verschillende doeken om het af te drogen. Of het nu een rode of een witte doek is, een doek is een doek, denkt baboe, als het maar gedroogd wordt, is Njonja tevreden".

„Ja", zegt Jettie, „als je 't van 't standpunt van de inlanders beschouwt, begrijpje alles veel beter". „Juist", zegt mevrouw van Huizen, „en als je een open oog hebt voor de moeilijkheden van de bedienden, dan begrijp je ze gauw genoeg en leer je ze kennen, en dan sukkel je na verloop van tijd niet meer met bediendenmisère".

Als mevrouw van Huizen weg is, denkt Jettie hier nog eens over na, en ze neemt zich vast voor, alles te doen, om de mentaliteit van haar bedienden wat beter te leren kennen.

Uit de kindermond

Op een middag in December loopt Joke de Graaf over de hete hoofdweg van Bonrasarti, een kleine plaats dichtbij Modjokerto. Haar man is onderwijzer en ze zijn nog maar kort in Indië. Terwijl haar man aan het werk is, gaat Joke even een bezoekje brengen aan de vrouw van het Hoofd der School, die een baby van veertien dagen heeft, en er nog niet weer uitgaat om te wandelen, zoals dat in Indië 's middags tussen vijf en zes de gewoonte is.

Tot haar spijt treft Joke er een donkere buurvrouw van mevrouw Verstrate aan, die met haar kinderen even naar de baby is komen kijken. Nu is de kans op een gezellig babbeltje verkeken. De buurvrouw, een echt Indisch type, praat Hollands met een onmiskenbaar Indisch accent en de zinsbouw van het Maleis. Ze heeft drie kinderen bij zich: een baby van een half jaar, een jochie van drie, en een snoezig donker meiske van vijf jaar. Joke bewondert de dikke donkere baby naar behoren. De moeder beweert trots: „Biskuit marrrie, een maak hij óp". „Wat blieft U?", vraagt Joke. Weer herhaalt de Indische het zinnetje, en gelukkig, dan gaat Joke een licht op. De baby kan achter elkaar al een heel mariebiscuitje verorberen. Joke vindt het geweldig knap voor een kind van een half jaar.

Dan komt er een vrachtauto met een aanhangwagen voorbij, die het driejarig jongetje verbaasd doet uitroepen: „Loh, de moederrrijtrék". „Ja hoor", zegt mevrouw Verstrate, die het jochie best heeft begrepen, „de moederauto trekt het kindje, daar lijkt het wel wat op".

Na een poosje stapt de buurvrouw met haar kroost op.

„Zeg", vraagt Joke, „wat zei dat jochie toch tegen die auto?" „O", lacht haar gastvrouw, „dat is heel gewoon. Loh, dat is een uitroep. En doordat ze de zinnen wat omdraaien, hoort het wat vreemd. Hij bedoelde : Loh, de moeder hij trekt. Maar doordat ze de klemtoon zo raar leggen versta je ze niet. Ik hoorde laatst een Indische moeder tegen haar kind zeggen: „Let op de klemtóón". Kijk, daar komt Deetje weer aan". Het buurmeisje komt nog even terug. Baby had zijn rammelaar vergeten, en die wil ze graag terughebben. Nu vraagt mevrouw Verstrate:

„Deetje wil jij voor mevrouw de Graaf wel een versje zingen?"
Het is bijna Sinterklaas. Deetje heeft van Moeder juist een mooi versje geleerd. Ze begint:

Zie ginds komp die kapal [1]) uit Spanje, hij al,
Sint Niklaas betoelnja [2]), hij wil stap aan wal.
Wah sè, ister koeda, sado isterniet [3]).
Hij djalan sendiri [4]), alleen met si Piet.

Sijn kneg, wah, so swart die, hij roep ons, adoe,
Jang manis krijg manis, jang nakal de roe. [5])
Maar ik ben wel liep nja, vraag maar mamanja,
Noot noot dari [6]) peper, geef maar aan saja. [7])

Joke heeft moeite haar lachen te bedwingen, maar het kleine ding staat zo dapper te zingen, dat Joke er door vertederd wordt, en haar even op schoot trekt. „Dat heb je mooi gezongen hoor Deetje", zegt mevrouw Verstrate, en tevreden huppelt Deetje even later met de rammelaar en een paar koekjes huiswaarts.

„Dat is nu Indisch-Hollands", zegt mevrouw Verstrate, „het hele versje is doorspekt met Maleise woorden. Ik heb toevallig dat versje op papier met de verklaring ervan. 'k Zal het je meegeven", zegt ze, „dan kun je het ook aan je man laten zien". Even later gaat Joke naar huis.

Haar man is juist klaar met zijn correctie. Dadelijk vertelt Joke haar wedervaren en laat hem het versje lezen.

„Nu", zegt haar man, „dat was dan wel een heel onontwikkelde Indische hoor. Je hebt ze ook heel anders. Er zijn ontelbare Indo-Europeanen, die het Hollands onberispelijk spreken. Wist je, dat mevrouw Japikse ook een Indische is?" Nee, dat wist Joke niet. „Dus", zegt haar man, „scheer ze niet allemaal over één kam, het ligt er maar aan of ze meer Hollands of meer Inlands bloed hebben. Je hebt Indo's met 90 pct. Hollands en 10 pct. Inlands, maar ook andersom. Dat maakt natuurlijk een hemelsbreed verschil". „Ja meester", zegt Joke onderdanig. „Wacht rakker", zegt haar man, „ik zal je leren

[1]) schip. [2]) beslist. [3]) het paard is er, maar de sado (een inheemsch karretje) niet. [4]) hij loopt alleen. [5]) die zoet is krijgt lekkers, die stout is de roe. [6]) van hier dus: pepernoten. [7]) mij.

me uit te lachen", en dan volgt een stoeipartijtje, tot ze allebei amechtig in een gemakkelijke stoel in de voorgalerij neerploffen.

Babé Item, die gehurkt op de achtergalerij zit te wachten, tot Toean en Njonja wensen te eten, schudt haar hoofd over zoveel luidruchtigheid. Opeens hoort ze: „Item, makan"[8] En nog steeds hoofdschuddend verdwijnt Item in de keuken om de soep te halen.

[8] eten.

De verdwenen portemonnaie

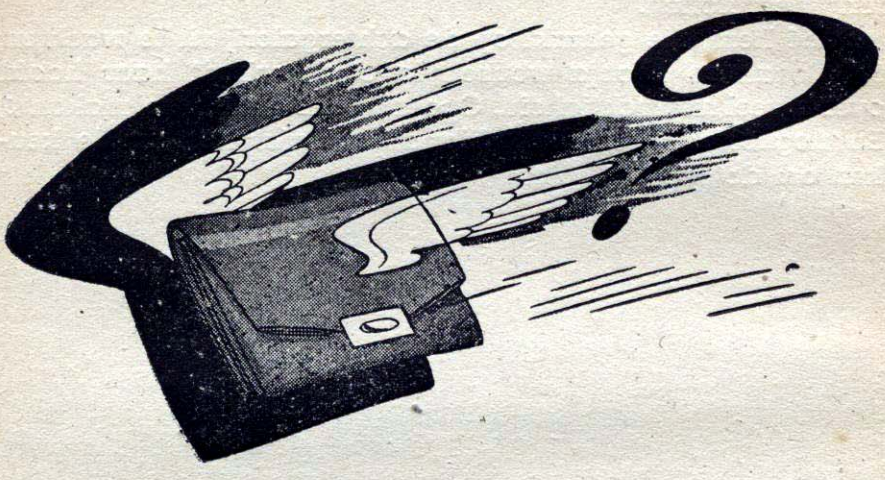

„Jaap, heb je mijn portemonnaie ook gezien?" Een beetje afwezig kijkt Jaap op. Hij is druk bezig zijn eitje te eten. „Ik ben hem niet tegengekomen hoor", zegt hij dan. „Waarom let je ook niet beter op je spullen". „Geef me dan even twee gulden uit jouw beurs, ik moet de wasman betalen", zegt zijn vrouw.

Met een slachtofferig gezicht haalt Jaap het geld tevoorschijn en gaat dan door met z'n eitje. Hetty verdwijnt naar achteren en betaalt de wasman.

Jaap heeft vacantie en zodoende zijn ze later dan anders. Even daarna komt Hetty terug en zet zich tegenover Jaap aan de ontbijttafel. „Hè, wat vervelend, dat die portemonnaie weg is, Jaap. Zou die nieuwe baboe wel helemaal te vertrouwen zijn?" „Ja, dat weet ik niet hoor, jij zult haar wel beter kennen dan ik". „Wongso en Toekira zijn beslist te vertrouwen", zegt Hetty weer, „maar baboe Jah?" „Wanneer heb je je beurs voor het laatst gehad?", vraagt Jaap. „Gistermiddag en ik weet bijna zeker, dat ik hem daarna in de kast op de slaapkamer heb gelegd, op de plank van de zakdoeken". „En natuurlijk weer eens vergeten de sleutel er uit te nemen", zegt Jaap. „Ach ja, dat is zo", antwoordt Hetty.

„Je weet nu eenmaal hoe ze zijn", zegt haar man. „Zat er

veel geld in?" „Een gulden of drie maar". „Vraag ze eens", oppert Jaap. „Ja, ik kan 't wel doen, maar 't helpt toch niet veel, dunkt me".

De bedienden zijn achter en Hetty gaat kwasi even naar het eten kijken. Terloops vraagt ze aan de kokkie en aan de huisjongen, of ze bijgeval haar portemonnaie ook hebben gezien. Maar beiden weten er niets van, en deze twee zijn al vier jaar in hun dienst, dus Hetty vertrouwt ze volkomen. „Mana baboe Jah?"[1] vraagt ze dan. „Di kamar tidoer, njonja moeda"[2].

Dan gaat Hetty naar de slaapkamer, waar de baboe met de wastafel bezig is. „Baboe Jah, weet jij ook waar mijn portemonnaie gebleven is?" Eerst is baboe Jah Oostindisch doof. „Njonja bilang apa?"[3] Hetty herhaalt de vraag. „Adoe, saja tida taoe, nja moeda. Saja belon liat itoe"[4]. Nee, dat zal wel, denkt Hetty, maar ze vertrouwt de baboe niet erg.

Jaap heeft toch vacantie en de hele ochtend zoeken ze naar het verloren schaap. Maar hij is nergens te vinden. „'k Ga de hele kast uithalen", zegt Hetty, „'t is om razend te worden". En plank voor plank haalt ze leeg, en voelt zelfs tussen de planken en de kast, of het ding er misschien achter gegleden is. Maar het resultaat is nihil. Eindelijk legt Hetty zich er bij neer. Ze kan niets bewijzen, en ze kan om zo'n kleinigheid de politie ook niet opbellen.

„O", zegt Jaap, „vandaag of morgen vindt je hem misschien terug. Het is net wat voor een Inlander, om het ding ineens weer te voorschijn te toveren als hij nattigheid voelt".

De volgende morgen komt Wongso de huisjongen en zegt: „Baboe Jah tida datang kombalie nja moeda"[5].

„Waarom niet?", vraagt Hetty. „Tida senang disini",[6] zegt Wongso schouderophalend. „Baik Wongso",[7] zegt Hetty, „zoek dan maar een andere binnenbaboe voor me".

„Neem je even een schone zakdoek voor me mee?", roept Jaap vanuit de voorgalerij. „Joehoe".

Hetty gaat naar de kast om een zakdoek te pakken, en

---

[1]) Waar is baboe Jah? [2]) In de slaapkamer Mevrouw. [3]) Vroeg Mevrouw iets? [4]) Ik heb hem niet gezien. [5]) Baboe Jah komt niet weer terug, Mevrouw. [6]) Voelt zich niet op haar gemak hier. [7]) Goed Wongso.

roept meteen zo hard: „Wel alle mensen!" dat Jaap er zijn boek voor in de steek laat, en naar de slaapkamer komt. Naast de stapeltjes zakdoeken ligt.... de verdwenen portemonnaie!!

„Dat gaat boven mijn petje", zegt Hetty. „Niet boven de mijne", zegt Jaap. „Baboe Jah is eergistermiddag, toen ze de klamboe dicht ging maken, voor de verleiding bezweken en heeft Njonja's portemonnaie meegenomen. Gistermiddag is ze bang geworden, en heeft hem er weer neergelegd. Zogenaamd heb jij dus niet goed gekeken. Vandaar dat ze zich hier niet senang voelde", lachte Jaap.

„Ja kind, je kent de wijze woorden: East is east, and west is west". En Hetty vult dichterlijk aan: „En moeilijk blijft het tot in 't lest".

De geboorte van Johannes Olivier Karel, oftewel Jokkie

Het is Zaterdagavond. Winnie de Wilde zit met haar man in de voorgalerij. Buiten valt de regen bij stromen neer. Geweldig wat een lawaai. Zo kan het ook alleen in Indië regenen.

„Stel je toch voor", zegt Winnie tegen Henk, „dat het zulk weer is, als ik naar het ziekenhuis moet". „In de taxi zitten we droog hoor, en die chauffeurs hier zijn voor geen kleintje vervaard", zegt haar man.

Winnie en Henk zijn nog pas een jaar in Indië. Het zal niet lang meer duren, of hun eersteling zal geboren worden. In Kertosono, het plaatsje waar zij wonen, is geen ziekenhuis en zodoende zal Winnie 30 km. van huis, in het Kedirische ziekenhuis opgenomen worden.

Daar horen ze het hekje opengaan, en even later komt hun buurman, gewapend met een grote pajong, de stoep van de voorgalerij op.

„Dag mijnheer Zaalberg", zegt Winnie, „wat verschaft ons de eer van Uw bezoek?"

Mijnheer Zaalberg is politieopziener en een van de weinige Hollanders van hun plaatsje. Winnie staat op om uit de ijskast in de eetkamer een koele dronk voor de gast te halen.

„Drommels wat een regen", zegt Zaalberg, „dat konden we juist nu heel slecht gebruiken".

„Hoezo", vraagt Henk.

„Och man, de kali is zo aan 't spoken. Tussen twee haakjes, wanneer zou die peuter van jullie komen?"

„Volgende week", zegt Henk met een air van: Ik weet het precies.

„Nu", zegt Zaalberg, „ik wil jullie niet ongerust maken, maar als er vannacht een tijd achter elkaar op de tongtong wordt geslagen, moeten jullie zo vlug mogelijk naar het station gaan. De dijk staat op doorbraak. De weg naar Kediri staat al blank en naar Ngandjoek ook. Het station ligt hier het hoogst, dus daar moeten alle mensen dan heen gaan. Er wordt de hele nacht bij de dijk gewaakt. Ik hoop

dat die baby nog een poosje wegblijft. Sst, daar komt je vrouw weer aan".

Een poosje blijft mijnheer Zaalberg nog bij hen praten, maar dan stapt hij weer op. Zoals Winnie denkt: naar huis, maar in werkelijkheid naar de rivier.

Gelukkig verloopt de nacht als alle andere.

's Zondagmorgens heel in de vroegte maken Winnie en Henk samen een wandeling. Ze gaan kijken bij de kali. Zo voorzichtig mogelijk heeft Henk Winnie een en ander verteld, maar niet dat de weg naar Kediri afgesneden is.

Bij de Brantasbrug staan ze een ogenblikje naar de wildstromende rivier te kijken. Geen vijf centimeter onder de dijkrand blijft het water. Winnie wordt er een beetje duizelig van. Ze gaan weer naar huis en de Zondagmorgen gaat voorbij met wat lezen en musiceren.

Na het middagdutje weet Winnie opeens, dat vandaag of morgen de baby zal arriveren. Wat nu gedaan?

Goede raad is duur. De dokter in Kediri wordt opgebeld. Ja, ze moeten zo gauw mogelijk trachten het ziekenhuis te bereiken. Na informatie blijkt, dat de gewone weg nog niet berijdbaar is, maar gelukkig is de algemene toestand veel verbeterd, en er is geen vrees meer voor doorbraak. Er wordt een auto gecharterd en met een omweg van een

twintig km., in Indië een peulschilletje, bereiken ze tegen acht uur het ziekenhuis.

Winnie is vol moed en voelt zich opperbest. De dokter zegt dat het kind waarschijnlijk pas de volgende morgen om een uur of acht op de wereld zal komen. Mevrouw moet dus maar rustig gaan slapen en mijnheer moet maar weer naar Kertosono gaan en met de eerste bus terugkomen.

„Mijnheer" gaat na een langdurig afscheid heen en „Mevrouw" gaat slapen. Of liever, ze probeert het.

Maar, waarom de baby plotseling zo'n haast had, ze zijn het nooit te weten gekomen, maar zeker is het, dat 's nachts om kwart voor twaalf zijn mager geluidje als het mauwen van een poesje, Winnie als muziek in de oren klonk. Wat een schattig klein wonder was dat! En nog juist een Zondagskind. Vergeten alle narigheid, kali's en auto's.

„Was Henk er nu maar", zegt Winnie tegen de zuster.

„Nu", zegt zuster, „Uw man komt immers dadelijk morgenochtend".

Een slapeloze nacht gaat tergend langzaam voorbij. Winnie kán onmogelijk slapen en vraagt elk kwartier aan het Inlandse zustertje hoe laat het is. Eindelijk wordt het licht! Het wordt zes uur.... Haastige voetstappen in de voorgalerij.. De stem van de zuster die roept: „Mijnheer de Wilde, U heeft een zoon!" En dan..... Een grote blonde jongen die de kamer binnenstormt, en een mond die de hare vindt....

Vergeten alle onrust, er blijft alleen de grote dankbaarheid en samen bewonderen ze hun zoon. Dan moeten er zo gauw mogelijk telegrammen naar Holland en Henk zal de baby gaan aangeven. Mijnheer Zaalberg en nog een kennis zullen getuigen zijn. Daar komt de zuster binnen.

„Er is zo juist opgebeld, dat er geen auto meer door kan, en de getuigen dus niet kunnen komen. De weg is weer blank en U moet maar zo gauw mogelijk met de trein naar huis gaan mijnheer de Wilde", zegt zuster.

Twee ambtenaren van de burgerlijke stand in Kediri zijn zo goed om te getuigen. Na jaren bekijken Winnie en Henk de geboorteacte van hun oudste zoon nog eens en ze vinden het dan heel leuk, dat er op Jok's geboorteacte staat:

Heden den elfden April 1932 verscheen voor mij, enz. enz...

een kind van de mannelijke kunne... enz... aan hetwelk zijn gegeven de voornamen van: Johannes, Olivier, Karel... Deze aangifte is geschiedt in tegenwoordigheid van Mas Dimjadi, van beroep eerste klerk op het residentiekantoor te Kediri, en van Mas Soekandar, oud zevenentwintig jaar, van beroep schrijver op het evengemeld kantoor.

(Was getekend)

H. de Wilde, Dimjadi, Soekandar, Jansen.

Het wonderkind

Het is op een heerlijke ochtend in Juni, dat een jong Hollands vrouwtje haar baby van een maand in de kinderwagen legt en met hem gaat wandelen. Het is nog geen half zeven. De zon staat nog laag aan de horizon, en het frisse windje doet haar denken aan een zomermorgen in Holland, haar Vaderland.

Ze dwaalt de kampongs in want op de grote weg is het te stoffig voor haar baby. Ze bekijkt vol welgevallen de leuke inlandse huisjes. Voor elk huisje speelt bijna wel een troepje naakte Inlandertjes. Met hun grote bruine ogen kijken ze stomverbaasd naar de mooie blanke mevrouw. Het gebeurt niet vaak, dat Europeanen de kampong inwandelen. In haar gebrekkig Maleis probeert het vrouwtje de kinderen te lokken, maar zodra ze haar mond open doet, verdwijnen de kleuters achter hun huisjes, om zodra ze een eindje verder is, nieuwsgierig weer om een hoekje te gluren. Als ze zien dat het gevaar voorbij is, komen ze aarzelend weer te voorschijn.

Heerlijk is zo'n prille tropenochtend. De zon, die midden overdag haar stralen met té grote gulheid naar de aarde zendt, is nu juist lekker en de kap van de wagen gaat al gauw naar beneden om de baby ook van de zonnestralen te laten profiteren.

Trots en gelukkig loopt het moedertje verder. „Als ze me thuis, in Holland hier eens konden zien", denkt ze. „Zo alleen in de kampong met de kleine puk in de wagen".

Op de terugweg komt ze verschillende Javaanse vrouwen voorbij, die op weg zijn naar de markt om hun dagelijkse inkopen te doen. De vrouwen kijken bijna allemaal eens tersluiks in de wagen naar het mooie blanke kindje. Tot er een dappere bij is, die haar aanspreekt en vraagt: „Boleh liat sebentar itoe anak, njonja"?[1]) Glimlachend blijft het vrouwtje staan en al gauw heeft zich een heel groepje inlandse vrouwen om haar gevormd, die allen vol verbazing in de kinderwagen staren, alsof het achtste wereldwonder zich daarin bevindt. 't Is geen wonder, want de baby is het enige kind met blond haar en blauwe ogen in de wijde

[1]) Mag ik dat kindje eens zien, Mevrouw?

omtrek. De vrouwtjes hebben nog nooit zoiets gezien. De vrouw die vroeg of ze het kindje mocht zien, schijnt de enige te zijn, die de Maleise taal machtig is. De anderen spreken uitsluitend Javaans. Zij wordt schijnbaar door de anderen als tolk aangesteld. Ze vraagt: „Hoeveel rijst eet hij per dag Mevrouw"? Het vrouwtje vraagt verwonderd: „Rijst? Hij eet geen rijst. Hij drinkt alleen melk". „Maar dat kan toch niet", zegt de vrouw weer. En in haar vlug Javaans vertelt ze het onderdehand gauw even aan de andere vrouwen. Ook deze geven tekenen van de grootste verbazing. „Wat geven jullie je baby's dan"?, vraagt het Hollandse vrouwtje. En langzamerhand ontspint zich een heel gesprek. Een moeder is een moeder, en of ze nu bruin of blank is, als er meerdere moeders samenzijn, loopt het gesprek over de kinderen. Al vragende, en zo nodig aanvullend met gebaren, komt het Hollandse moedertje te weten, dat de inlandse kindertjes de tweede dag al fijngemaakte pisang krijgen, en de vijfde dag al fijngemaakte pisang met rijst er door. Ze voeden de baby's ook wel zelf, maar rijst en pisang krijgen ze er bij. Ze stoppen het met de duim in het mondje van de baby, net zo lang tot het kindje kokhalst en iets naar binnen slikt. Maar het duurt niet lang, of de kleine kindertjes weten al, hoe ze moeten doen om hun portie te verorberen. „Werkelijk mevrouw", zegt de woordvoerster op het laatst, „U moet de kleine sinjo straks dadelijk rijst geven, anders wordt hij niet groot". Het vrouwtje lacht eens wat, en zegt dan: „Kom, ik moet verder gaan. Straks is het te warm voor de sinjo, om buiten te zijn in de zon". Met een vriendelijke groet gaat ze verder.

Een paar maanden later wandelt ze er weer, en zie, het is net of het zo moet zijn, de Javaanse vrouw, waar ze al eens zo lang mee gepraat heeft, komt eensklaps uit een huisje lopen en roept: „Njonja, saja minta toenggoeh sebentar"?[2])

Het vrouwtje wacht en de Javaanse vraagt: „Hoe is het gegaan met de rijst?" Lachend zegt het moedertje: „Nu hoe ziet hij er uit? Is hij niet dik geworden?" Er komen ook andere vrouwen uit hun huisjes gelopen. En allen kij-

[2]) Mevrouw, wilt u even wachten?

ken in de kinderwagen. De baby is werkelijk een wolk van gezondheid. Hij ligt te kraaien en met zijn handjes te spelen, dat het een lust is om naar te kijken. Het moedertje hoort allerlei opmerkingen over het mooie blonde haar en over de grote blauwe ogen. „En zo wit is het kindje", zegt er een, „seperti soesoe, net als melk". „Je kunt wel zien", zegt de eerste vrouw dan, „dat het nu rijst krijgt". „Maar", zegt zijn moeder, „rijst heeft hij nog nooit gehad. Hij krijgt alleen melk en sinaasappelsap". En als de Javaanse dat in een stortvloed van woorden aan de kijksters verteld, staan allen perplex te kijken naar het wonderkind, dat alleen van melk zo dik is geworden.

Van een Njonja moeda en haar baboe.

Evenals in Holland kennen we in Indië die kleine strubbelingen met ons personeel. Maar de mentaliteit van de Inlander is zo heel anders dan de onze.

't Was op een ochtend om 6 uur, dat het jonge gezin aan tafel zat.

„Hè", zegt het vrouwtje, „baboe heeft vast weer van de melk gedronken. 't Is weer zo waterig. Toen ze merkte, dat er te weinig was, heeft ze er natuurlijk maar een klets water bij gedaan".

„Soeti, mari sini",[1]) roep ze.

Daar komt Soeti al, een klein Javaans vrouwtje.

„Saja, nja moeda".[2])

„Kijk eens Soeti", zegt haar mevrouw, „die melk is zoo waterig, heb je er van gedronken en er later water bij gedaan?"

„O nee, mevrouw, ik lust geen melk", zegt baboe en haar gezicht staat ten hoogste verbaasd, dat njonja zo iets van haar denkt.

Nu wordt de melk in Indië altijd in flessen bezorgd, met een papier er over en een lak er op, zodat de bezorger er ook niet bij kan om het te vervalsen.

„Was er nog melk van gisteren?", vraagt onze huisvrouw.

„Tida nja, samah sekali abis,"[3]) antwoordt Soeti.

Het vrouwtje, heel jong is ze nog, amper twintig jaar, denkt even na en zegt plots: „Breng de melkkoker en de flessen, waarin de melk is gebracht".

Soeti verdwijnt weer naar de keuken en komt even later met het gevraagde terug. Het vrouwtje neemt de flessen en giet al de melk uit de melkkan en de melkkoker terug in de flessen. Nu denken degenen, die dit lezen misschien: Nu ja, er kon best iets te weinig zijn, maar dan was dat verkookt. Maar nee, het vrouwtje giet de beide flessen vol en houdt nog meer dan een beker melk over.

„Nu Soeti", zegt ze, „heb je er water bijgedaan?"

„Tida Njonja".

„Maar de melk is toch ook in de flessen gekomen. Waarom kan ik het er dan niet weer inkrijgen?"

[1]) Kom eens hier. [2]) Ja, mevrouw. [3]) Neen mevrouw, alles was op.

Zwijgend staat Soeti te kijken naar haar steeds bozer wordende Njonja. Eindelijk zegt ze vriendelijk: „Tida taoe,[4]), Njonja".

Het vrouwtje stampvoet van kwaadheid. „Hoe kan dat dan, Soeti. Zie nu eens. Er zijn vanmorgen twee flessen melk gebracht, nietwaar? Hier zijn twee flessen plus nog een beker vol en er was niets meer van gisteren". Dan gaat ze kalmer voort: „Vertel het me nu maar". Vol verwachting kijkt ze Soeti aan.

„Saja tida soeka soesoe",[5]) zegt Soeti onverstoorbaar.

Nu wordt het vrouwtje echt boos en in half Maleis en half Hollands tracht ze baboe te overtuigen, dat het helemaal niet eerlijk is om de melk van haar mevrouw op te drinken. En ze wijst op de kinderwagen, die in de voorgalerij staat, en waarin een heerlijke dikke baby ligt te kraaien.

„Straks krijgt de kleine Sinjo ook te weinig", zegt ze, „als jij er zoveel water bij doet". En het laatste wat ze zegt is: „Vooruit, ga maar weg, ik ontsla je op staande voet. Ik wil geen baboe, die mijn melk opdrinkt". „Baik nja, saja minta wang".[6]).

Het vrouwtje rekent met haar af. Soeti haalt haar weinige bezittingen uit de bijgebouwen, en even later staat ze bij de voorgalerij. Net zo vriendelijk als altijd klinkt haar stem: „Tabé, Toean, tabé Njonja". — „Tabé Soeti", zeggen ze beiden en kijken elkaar dan aan

„'t Was juist zo'n goeie baboe", zegt het vrouwtje spijtig. „We zitten hier nu een jaar en ik heb al wel tien verschillende binnen-baboe's gehad. Deze beviel me anders zo goed. Maar ik kan toch niet toelaten, dat ze me zo bedriegen?"

Haar man lacht en zegt: „Vrouwke, hoe vaak heb ik je niet gezegd, dat je ze niet moet vergelijken met een Hollandse dienstbode? Laat wat over je kant gaan, dat is beter dan elke maand een paar andere bedienden." En als het enige jaren verder is, denkt hetzelfde huisvrouwtje: „Frits had wel gelijk die ochtend. Voor alles moet je de mentaliteit van je bedienden leren kennen. 's Lands wijs, 's lands eer!"

---

4) Weet ik niet, mevrouw. 5) Ik lust geen melk. 6) Goed mevrouw, mag ik mijn geld?

Een verjaardagvisite en wat er op volgde

Hilda Hulshof is onderwijzeres in Madioen, een middelgrote plaats op Java. Haar zus woont er ook. Die is getrouwd met een Ulo-onderwijzer. Het is wel een reuze bof voor Hilda, om op dezelfde plaats als haar familie te zitten.

Vandaag is ze jarig. Gisteren is er al een groot pak voor haar gekomen uit Holland, en vandaag een lange brief van haar moeder. Op school was het ook feest vandaag. Van de kinderen kreeg ze een mooi boek en ze hebben allemaal extra hun best gedaan, omdat de juffrouw jarig was.

Vanavond krijgt ze veel bezoek, maar Cor en Piet, haar zuster en zwager, kunnen niet komen. Die laten hun dochtertje van vijftien maand in geen geval alleen met de bedienden. Anders past Hilda er vaak op, als Cor en Piet eens uit willen, maar vandaag is dat natuurlijk niet mogelijk.

Als de gasten reeds allemaal in de binnengalerij zitten met een portie ijs, dat Hilda zelf gemaakt heeft, voor zich, komt er ineens een auto het erf op rijden, en even later staan Cor en Piet in de deuropening. „Nee, maar", roept Hilda," dat is nog eens een een verrassing, wie past er bij jullie op?" „Niemand", lacht Cor, „nee stil maar, je nichtje loopt geen gevaar. 'k Zal het je zo dadelijk wel vertellen". Als ze na een ogenblik ook een heerlijk ijsje voor zich hebben staan, zegt Cor: „Weet je wat we gedaan hebben? Zoals je weet kan Joke absoluut niets gebeuren als ze eenmaal in haar bedje ligt. Feitelijk konden we er dus best uitgaan, maar dat hebben we nog nooit gedaan. We waren altijd bang dat het kleine ding toevallig wakker zou worden, en gaan roepen, en dan zou de baboe naar haar toe kunnen gaan en haar op een minder gewenste manier weer in slaap maken. En de deur op slot doen durfden we ook niet. Als ze eens wakker mocht worden. Ze kunnen toch ook niet goed worden. Nu heb ik van ochtend iets uitgevonden. Dat hebben we vanavond meteen gedaan. De deur van de kinderkamer is op slot, maar de sleutel ligt in een dichtgeplakte envelop op het dressoir. Achter op de envelop, schuin over het dichtgeplakte heen, staat met inkt jouw adres. Als zusje nu wakker mocht worden,

heb ik gezegd dat de ene baboe de sleutel uit de envelop mocht halen en mevrouw naast ons even roepen, en de andere moet meteen een sado nemen, en ons gaan halen. Ze kunnen nu nooit stilletjes bij haar komen", besluit Cor haar verhaal. „Echt loos hoor", zegt Hilda, „je bent een echte uitvindster."

„Vindt u het zo erg Mevrouw, dat de bedienden bij uw kindje komen?", vraagt een collega van Hilda, die nog niet lang in Indië is. „O ja", zegt Cor, „dat moet beslist niet. Die kunnen allerlei ziekten van ze krijgen". „Maar vroeger dan", vraagt het onderwijzeresje, „toen had elk kind toch een eigen baboe?"

„Ja", antwoordt Hilda voor haar zuster, „die zijn er nog wel. Zo af en toe ga ik wel eens bij mijn leerlingen op bezoek. Ik ga dan uit school om elf uur meteen met ze mee naar huis. Soms kom je in gezinnen waar de jongeheer of de jongejuffrouw uit de school komt, in een stoel neerploft, de baboe roept en bevelend zegt: „Ankat se patoe".1) Als de baboe eerbiedig neerhurkt om de schoenen uit te trekken klinkt het alweer: „Lekas bawa aer djeroek",2) en zo gaat het door. De tas wordt ergens neergesmeten, en baboe zorgt wel, dat die wordt opgeruimd. Zie je, dat krijg je als ze van jongsaf geleerd wordt: jullie hebben te bevelen en het personeel kruipt voor je. Maar er zijn ook gezinnen waar het heel anders toegaat. Daar ruimen de kinderen zelf hun speelgoed op en wordt er op een vriendelijke toon tegen de bedienden gesproken. Nee hoor, als ik ooit nog eens kinderen krijg, dan zullen ze niet zo opgevoed worden, dat het op hun zesde jaar al kleine tirannen zijn". Blozend houdt Hilda op, want Wes Roemers, een collega van Piet, kijkt haar zo veelbetekenend aan en de overige leden van het gezelschap barsten allemaal in lachen uit.

Het is een publiek geheim, dat Wes avances heeft op Hilda en hij haar ook lang niet onverschillig is.

De avond gaat verder genoeglijk voorbij. Om elf uur gaan de bezoekers naar huis, maar Wes blijft even langer....

Twee jaar later krijgt Hilda een bijzonder mooi verjaars-

1) Trek de schoenen uit! 2) Haal vlug een glas kwast!

cadeau. Het is klein en rozig en het brult uit alle macht.

„Nu, brul maar niet zo, jongen zegt de dokter, „jij zult wel een prachtige opvoeding krijgen, met twee paedagogen als ouders".

„Weet je nog", zegt Wes, „dat je twee jaar geleden al een hele verhandeling over kinderopvoeding hebt gehouden?"

„Ja", lacht het jonge moedertje, „dat was de theorie en nu komt de praktijk".

Een morgen in Indië

Rrrrt, rrrt, loopt de wekker af. Een arm wordt uitgestoken, een hand drukt het knopje neer en het treiterende belletje houdt op.

„Nee jongedame, niet weer inslapen", zegt Niek van Leijenhorst tegen Jenny, zijn vrouwtje, dat na de wekker afgezet te hebben, zich weer om wil draaien om verder te slapen. Daar komt al een stemmetje uit de kinderkamer: „Mammie, Pimmie wakker, Pimmie plasje doen".

Met een sprong is Jenny haar bed uit. Ze poetst vlug haar tanden, en gaat dan naar de kinderkamer om Pim, haar driejarige zoon te helpen. Niek pakt Joost, de oudste van vijf jaar met een zwaai uit zijn bed en draagt hem alvast op zijn schouders naar de badkamer. Jenny volgt even later met Pimmie. Na een poosje zit de hele familie in de voorgalerij. Jenny en Niek met een kop koffie, de jongens met een dito chocola. Het is pas kwart over zes en nog heerlijk koel. Dan kleden Niek en Jenny hun kroost en zichzelf aan en om kwart voor zeven zitten ze aan 't ontbijt. Pas zit Jen, of de baboe komt zeggen dat er een eierenvrouw is. Met een bakje water gewapend gaat Jenny naar de achtergalerij. Ze legt de eieren een voor een in 't water, om te zien of ze vers zijn. Na veel getawar[1]) wordt ze 't eens met de vrouw over de prijs, en kan ze haar maaltijd voortzetten.

Om kwart over zeven moet Niek weg, want zijn kantoor begint om half acht. „Dag Jenneke, dag jongens", een zoen, en weg is hij.

„Nu, kerels", zegt Jen tegen haar zoons, „haal je hoedjes maar, dan gaan we wandelen.

Even heerlijk genieten van de koelte, die er nu nog is op straat. Straks om een uur of elf is het niet geraden nog een neus buiten de deur te steken als het niet noodzakelijk is.

Als ze thuiskomen, gaan de jongens in de zandbak spelen en Jen gaat met Kokkie naar de provisiekamer, geeft haar boter, suiker en alles wat ze verder voor het eten

---

[1]) loven en bieden.

nodig heeft. Dan geeft ze Kokkie geld en laat haar naar de markt gaan om aardappelen en groente te kopen.

Pas heeft Jenny de naaimachine op tafel gezet, of baboe Nam, de binnenbaboe, komt vertellen, dat er een man met djeroeks is, en er zijn maar vijf meer, dus of mevrouw wil kopen. Jenny gaat weer naar de achtergalerij. „Berapa"[2]), vraagt ze. „Tiga poeloe cent sepoeloe, nja moeda"[3]). „Adoe, terlaloe mahal"[4]), niet meer dan acht cent". „O, neen mevrouw, dat kan niet", zegt de man. „Nu, vooruit omdat U het is een kwartje de tien". „Een dubbeltje dan, en als je ze daarvoor niet geven wilt moet je het maar laten", zegt Jen vastberaden, en ze draait zich om alsof ze weg wil lopen. „Nu, vooruit dan maar. Hoeveel wenst mevrouw"?, zegt de man. „Honderd", zegt Jenny en tien hoopjes van **elf** djeroeks worden neergeteld. Op elke tien stuks één cadeau, dat is nu eenmaal de gewoonte op Oost-Java. „Tabéh njonja moeda", en weg is de man weer. Een poosje zit Jen nu te naaien aan een pyama voor Joost, maar dan roept ze de jongens, die om het huis heen hollen, binnen. „Hé", zegt ze, „kom eens even hier. Ziezo, eerst een schoon speelpakje aan, dan een lekkere pisang. En nu niet weer zo vliegen hoor!" Maar de kinderen, levenslustig als ze zijn, en in Indië geboren, trekken zich van de warmte niets aan, zodat Jen ze na een halfuur al weer verkleden moet. Zelfs in Indië mogen ze niet nat blijven lopen, want ze kunnen ook in de warmte wel kou vatten.

Dan komt Kokkie terug van de passar en wil met haar afrekenen. Als dat gebeurd is wil Jen weer verder naaien, maar dan schiet haar ineens in de zin dat ze Niek beloofd heeft om borstplaat te maken. Hè, feitelijk heeft ze weinig zin om in de keuken te gaan staan, waar de temperatuur wel honderd graden is. Maar kom hoor, beloofd is beloofd.

Ze gaat suiker halen uit de goedang en na een kwartiertje staat ze al lustig te roeren. Als ze klaar is met de borstplaat gaat ze eerst weer baden. Ze is drijfnat van 't transpireren. De jongens geeft ze meteen maar weer een beurtje. Die zijn ook al weer klets. Juist als ze alle drie

[2]) hoeveel. [3]) 30 cent de tien, mevrouw. [4]) veel te duur.

weer klaar zijn komt haar buurvrouw even oplopen. „Wat zien jullie er allemaal fris uit", zegt deze. „Zo lekker gepoedeld?"

„Nu", zegt Jen, „'t valt anders niet mee hoor. Al dat gebaad hier. Als je nu alleen jezelf moest doen, maar die twee bengels moeten ook wel eens een beurtje hebben he?", lacht ze tegen haar zoons. Die gaan al naar de kinderkamer om te spelen 't Is nu te warm buiten.

„Maar waarom laat U ze niet door de baboe baden en aankleden en zo", vraagt haar buurvrouw. „Nee", zegt Jen, „toen we hier kwamen, heb ik me vast voorgenomen, om alles zelf aan de kinders te doen. Die vroegere gewoonte om voor elk kind een baboe te hebben vind ik funest voor de kinderen". „Nu ja, goed is het niet", zegt haar buurvrouw. „Maar zo heeft U het toch wel erg druk". „Ja", lacht Jen, „en het mooiste van 't geval is, dat mijn hele familie me benijdt, en denkt dat ik de hele dag in een luie stoel lig, en zelfs nog een baboe roep om mijn zakdoek op te rapen. Enfin, als we met verlof gaan, zal ik ze het wel anders vertellen".

Nadat de buurvrouw weer is vertrokken, bergt Jen haar naaimachine maar op. Die vindt ze morgen wel weer. Nog eens weer een schoon pakje halen voor de jongens. En als Niek om halfeen thuis komt vindt hij een fris vrolijk stelletje op hem wachten met een glas kwast. Dan gaan ze eten en daarna naar bed. De morgen is voorbij.....

Op hoog bezoek

„Nu, zullen we gaan?", zegt Riem Wolters, een knappe blondine van ongeveer dertig jaar. „Ja, dat is goed, ik ben klaar", antwoordt Leo, haar echtgenoot en hij roept een taxi aan, waarna ze wegtuffen.

Ze gaan op bezoek, op hoog bezoek zelfs, bij de Regent van S....., die ze kortgeleden in het museum ontmoetten en die ze toen gevraagd heeft eens op bezoek te komen. De Regent woont in een kleine plaats, ongeveer 15 km buiten de stad.

„Pigi kaboepaten", zegt Leo, als ze daar zijn aangekomen.

Kaboepaten is de naam van het gehele huis en erf waar de Regent woont. De taxichauffeur is zeer onderdanig. Het overkomt hem niet alle dagen een toean en een njonja te rijden, die zomaar bij de Regent op bezoek gaan. Voor het huis ligt een grote open ruimte, als het ware alleen een vloer met een op zuilen rustend dak. Dat is de pendopo, de plaats, waar de Regent aan zijn ondergeschikten gehoor verleent en die tevens dienst doet als ontvangzaal.

Riem en Leo worden door de Regent en de Raden Ajoe allervriendelijkst ontvangen. Na een poosje hebben ze ieder al een glas ajer djeroek[1]) voor zich staan en zijn ze in druk gesprek gewikkeld. Ze voelen zich geheel op hun gemak.

Als ze het over sieraden en edelstenen krijgen, staat de Regent eensklaps op en gaat naar binnen. Even later komt hij terug met een prachtige kris. De schede is van zuiver goud, en bezet met diamanten en robijnen. „Maar", zegt de Regent, als hij de kris aan Leo overhandigt, „doet U hem niet open, want dat brengt volgens mijn geloof ongeluk. Ten eerste mag de kris volstrekt niet in de pendopo geopend worden, en ten tweede niet door een niet-Mohammedaan".

Ze bewonderen dit toonbeeld van Inheemse edelsmeedkunst, en de Regent vertelt, dat hij de kris ten geschenke

---

[1]) kwast.

heeft gekregen van de Soesoehoenan van Soerakarta, waarvan de Raden Ajoe nog familie is.

Dan komt een frêle, teer Javaans meisje binnen, de dochter van de Regent, die wordt voorgesteld als Raden Adjeng Soeriti.

Het meisje vertelt in de loop van het gesprek, dat ze onderwijzeres aan een Inheemse meisjesschool is. „Ik dacht, dat bij U de meisjes uit de hoogste standen niet zooveel mochten leren", zegt Riem.

„Dat mocht vroeger ook niet", zegt de Regent. „Toen ik jong was, mochten de meisjes, nadat ze ongeveer twaalf jaar waren, de kaboepaten n et meer verlaten en bleven ze thuis, tot ze goed en wel getrouwd waren. Het is vooral Raden Adjeng Kartini geweest, de dochter van de Regent van Japara, die veel heeft gedaan voor de opheffing der Javaanse vrouwen en meisjes uit haar isolement".

„Ja", zegt zijn dochter, „wat vroeger voor een Javaans meisje een grote schande was, is nu heel gewoon geworden. Mijn zusjes en broers gaan allemaal heel gewoon met mij om, alhoewel ik de oudste ben. Maar vroeger was het algemeen gebruik, en tegenwoordig in sommige gezinnen nog wel, dat een jonger broertje of zusje een oudere niet zomaar mocht passeren, maar hij moest dat doen, kruipende over de grond. De jongere kinderen mochten tegen de oudste zus of broer geen jou en jij zeggen, maar moesten steeds in het Hoog-Javaans tegen ze spreken. En zo zou ik kunnen doorgaan. Maar gelukkig is dat bij ons niet meer zo, hè Moeder?", en glimlachend kijkt het meisje de Raden Ajoe aan.

„Nee", zegt deze, „maar bij ons thuis was het vroeger wel zo en ik heb er heel wat voor moeten praten eer mijn ouders het goed vonden, dat wij onze kinderen zo'n vrije opvoeding gaven".

Nog een poosje blijven Riem en Leo zitten praten, en dan kunnen ze beleefheidshalve niet langer blijven, hoe gezellig ze het ook vinden.

De Regent laat een van zijn bedienden een taxi roepen, en na een hartelijk afscheid en de belofte spoedig eens terug te komen, gaan Riem en Leo weer terug naar de stad.

Het bezoek bij deze hooggeplaatste beschaafde mensen,

heeft hun nog eens weer doen inzien, dat er ook in Indië onder de Inheemsen veel verschil in ontwikkeling en beschaving bestaat.

„Wat een verschil tussen onze Kokkie en die beeldige Raden Adjeng Soeriti", zegt Riem. „Natuurlijk malle meid, maar je vergelijkt in Europa een dame uit de hoogste kringen toch ook niet met een volksvrouw", lacht Leo. „Nee, dat is zo", zegt Riem, „feitelijk is het overal op de wereld gelijk". „Juist, kleine wijsgeer", zegt Leo, en vrolijk stappen ze uit de taxi door de voortuin, in de gezellige beslotenheid van hun eigen huis.

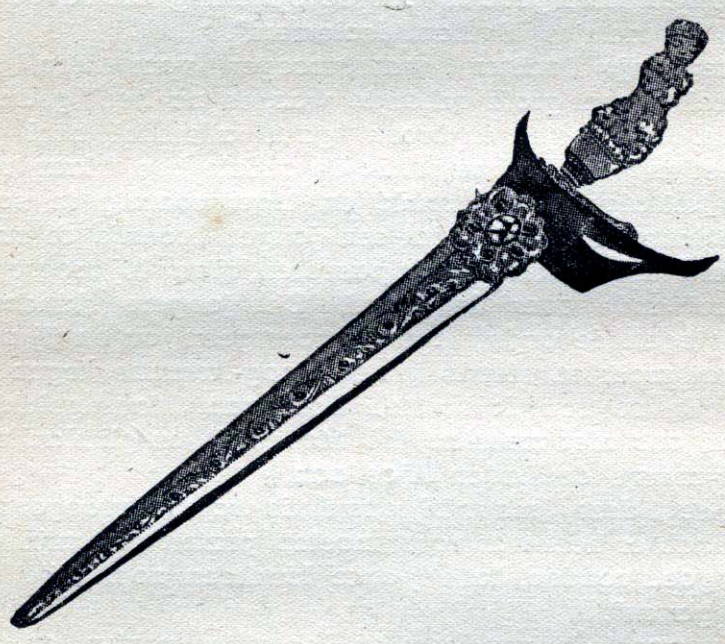

Slametan

De bedienden van huize „Tiga Anak" hebben het erg druk. Toean en Njonja zijn verhuisd en zoals op veel plaatsen in Indië nog gebruikelijk is, mogen de bedienden dan op kosten van hun werkgevers een slametan geven, om de zegen van Toean Allah over het nieuwe huis af te smeken.

Soekiman, de huisjongen, heeft de bediendenkamer een extra beurt gegeven en de tikers[1]) geboend en in de zon laten drogen. Lamina, de kokkie, en baboe Soe zijn druk in de weer geweest, om een grote hoeveelheid rijst te koken en allerlei toespijzen te bereiden.

Om acht uur zal de slametan beginnen en het is nu half acht. De sinjo's en kleine nonnie slapen al, en toean en njonja zitten met een boek in de achtergalerij. Toean en njonja komen straks ook even kijken, hebben ze beloofd.

Njonja heeft Soekiman al eens gevraagd om haar iets van zijn godsdienst te vertellen. Maar ja, wat moet een eenvoudige huisjongen, die nooit op school geweest is, daar nu van weten? Allah il Allah, Mohamed rasoel Allah[2]). Dat weet hij, maar verder gaat zijn begrip over de godsdienst niet. Dat laat hij over aan de meer ontwikkelden en aan de hadji's en priesters. Daar breekt Soekiman zijn hoofd niet mee, en ook aan de wetten van de Koran stoort hij zich niet veel.

In de poeasatijd[3]) mogen ze van zonsopgang tot zonsondergang niet eten of drinken. Alleen 's nachts als de zon onder is, worden er talrijke slametans gehouden. Maar Soekiman neemt het met deze dingen niet zo nauw. Njonja vroeg hem ook eens, waarom hij zich niet aan de vastentijd hield. Maar Soekiman zei: „Kalau tida bisa makan, djoegga tida bisa kerdjah"[4]).

Maar hoor eens, daar komen de eerste gasten al aan. Even later komt de priester. En om acht uur is het gezelschap voltallig. Toean en Njonja worden gehaald en de plechtigheid begint.

Op de grond op de mooie schoongeboende matten, staan grote schalen met rijst en met allerlei bijgerechten. De aanwezigen zetten zich er om heen en de priester gaat een gebed uit de Koran opzeggen Af en toe prevelen de aan-

---

[1]) matten. [2]) God is God en Mohamed is zijn profeet. [3]) vastentijd. [4]) als ik niet kan eten, kan ik ook niet werken.

wezigen een zinnetje mee. Talrijke malen beantwoorden ze de woorden van de priester met een langgerekt „Allaah". Niemand begrijpt er echter iets van, behalve de priester. Want ook al zijn ze op een dessaschooltje geweest, waar ze gedeelten uit de Koran van buiten moesten leren, dit leren geschiedde geheel mechanisch, precies alsof men b.v. een Deens kind van 8 jaar een Spaans boek van buiten laat leren. Ze zeggen de woorden, maar begrijpen de inhoud niet.

Als het godsdienstig gedeelte van de slametan is afgelopen, begint het gastronomisch gedeelte. Met hun vingers stoppen ze de spijzen in hun mond. Alles wordt rijkelijk overgoten met sambal en e.e.a. is zo pedis[5]), dat ze het haast niet in de mond kunnen houden, en steeds zitten te blazen. Ook Toean en Njonja gebruiken uit beleefdheid een beetje. Na een poosje hebben deze echter aan de eisen van de beleefdheid voldaan en trekken zich weer in hun gedeelte van het huis terug. De slametangangers zijn echter nog niet klaar. Bij zo'n maaltijd worden geweldige hoeveelheden rijst verslonden. Verscheiden feestgangers hebben de hele dag bijna niets gegeten, om op de slametan des te meer te kunnen gebruiken. Eindelijk raakt de een na de ander verzadigd. De „boertjes" zijn niet van de lucht. Het zou onbeleefd zijn, geen boertjes te laten, want dan zou men niet verzadigd zijn.

Slechts een verzadigd mens is in de gelegenheid op deze wijze kenbaar te maken met hoeveel genoegen hij heeft gegeten. De priester spreekt nogmaals een gebed uit en allen prevelen mee. Dan gaan de gasten weer huiswaarts.

Soekiman ruimt de boel nog wat op, geholpen door Mina en Soe. De boze geesten zijn nu verjaagd uit het huis. Nu kunnen ze er rustig slapen. Als Soekiman op zijn balehbaleh ligt, droomt hij van geweldige heerlijkheden, waar hij alleen van zit te genieten. Tot de dag weer aanbreekt! Na een fris bad genomen en wat toilet gemaakt te hebben klopt Soekiman op de deur van Toean en Njonja's slaapkamer. „Soeda poekoelanam toean....."[6]).

„Een nieuwe dag is begonnen en rustig als altijd gaat Soekiman aan het werk.

[5]) heet (als van peper). [6]) al zes uur, meneer!

Naar boven

„Mammie, wanneer gáán we nou?", zeurt Fritsje. „Nog twee nachtjes slapen jochie", zegt Loes Bruining, „dan gaan we naar boven". „Mette toet-toet", zegt Dicky van anderhalf. „Ja hoor", zegt „grote" Frits van vier, „met de auto".

„Nu maar mooi weer spelen jongens. Nog een ogenblikje, dan komt Pappie en dan gaan we eten", zegt Loes.

Jan Bruining is boekhouder op een groot handelskantoor in Semarang en hij is al twaalf jaar in Indië. Al een paar keer heeft hij een mooie promotie gemaakt en hij verdient nu een heel goed salaris. In zijn eerste verlof heeft hij Loes leren kennen. Samen zijn ze teruggegaan naar het mooie land, waarvan hij Loes al zo heel veel had verteld.

Toen Loes in het ziekenhuis lag voor de eerste baby, had ze daar een vrouwtje leren kennen, wier man op een theeonderneming werkte en zo was de vriendschap met de familie Maaskamp ontstaan. Geregeld brachten ze nu hun vacanties op de 1200 meter hoog gelegen onderneming „Benatrian" door. De kinderen, vooral Fritsje, verlangden al even hard naar de logeerpartij als Pappie en Mammie.

Twee dagen later, zes uur 's ochtends. Alles staat ingepakt en ouders en kinderen zijn gereed om te vertrekken Het is vier uur rijden met de auto, en zodoende is het vertrek al vroeg bepaald, omdat het dan nog niet zo warm is. De taxi is de vorige dag al besproken.

Maar, wat er komt opdagen, geen taxi. Ze wachten bijna een uur. Nog geen taxi. De kinderen worden hoe langer hoe ongeduldiger en Loes steeds zenuwachtiger. „Hè, wat vervelend, nu maken Joop en Kees zich straks ongerust als we zo laat komen", zegt ze.

„Wacht", zegt Jan, „ik ga een andere taxi halen". Hij hoeft niet ver te lopen, want in een grote Indische stad rijden de taxi's bij honderdtallen, maar niet elke chauffeur is bereid en bekwaam een bergweg te rijden. Eindelijk heeft Jan er één gevonden, die de weg naar „Benatrian" kent. De chauffeur neemt benzine en als ze bij huis komen, is in een ommezien de boel achterop en in de auto geladen

Indische schets

November 1941.

't Is drukkend heet in Soerabaja. November is de kenteringstijd.

't Is de heetste tijd van het jaar. Elke middag doet de zwaarbewolkte lucht een hevige regenval vermoeden, doch steeds blijft de verlossende bui uit. Gedurende de nacht verteert de bewolking weer en 's morgens schijnt de zon weer even helder als de voorgaande ochtenden.

In een aardig huis in één van de buitenwijken zit Loes van Doeveren doodvermoeid van de warmte en hevig transpirerend in een rotanstoel in de voorgalerij. Even heeft ze toegegeven aan haar vermoeidheid. Ze heeft pas weer een aanval gehad van amoebe-dysenterie, een ingewandsziekte, waar ze al jaren van tijd tot tijd last van heeft. 't Is of ze nu nog meer last van de warmte heeft dan anders.

„Soerat Njonja", zegt opeens een stem. Een Inheemse postbesteller overhandigt haar een brief. Op hetzelfde ogenblik stopt er een taxi voor het hek, waar haar man uitstapt.

„Is er post?", vraagt hij, nadat hij haar een hartelijke zoen heeft gegeven.

„Ja, een brief uit Amerika", zegt Loes. „Vreemd, ik wist niet eens, dat jij mensen in Amerika kende".

Kees maakt de brief open en vindt.... een lange brief van zijn moeder! Die heeft de brief naar een verre neef in Amerika gestuurd en deze zorgde, dat de brief doorgezonden werd naar Indië. Toch is het nieuws al een jaar oud.

Kees is dolblij als ze de brief hebben gelezen. Zijn moeder woont met zijn beide zusjes in Rotterdam en groot was Kees zijn onrust, toen ze hoorden, hoe, nu al ruim anderhalf jaar geleden het arme nietsvermoedende Rotterdam door vele bommenwerpers der Duitse oorlogsmisdadigers meedogenloos werd gebombardeerd.....

Nooit hoorden ze iets omtrent moeder en zusjes vóór deze brief. Zijn moeder schreef, dat ze al een paar maal door middel van het Rode Kruis had geschreven, ook een brief via Zwitserland had verstuurd en het nu maar eens over Amerika probeerde. Nu was het dus eindelijk gelukt.

Kees was nu al vijf jaar in Indië en het volgende jaar jaar zouden ze met verlof zijn gegaan....

Loes had er zo naar verlangd om Holland te zien. Ze was er nog nooit geweest. In Indië geboren, had ze daar haar H.B.S.-diploma gehaald en was ze op kantoor gekomen bij de firma Stolkamp, een der grootste Pharmaceutische bedrijven, waar Kees apotheker was. Al spoedig, nadat Kees in 't land was, hadden ze elkaar een keer bij 't uitgaan van de kerk ontmoet.

Het ranke, knappe, donkerogige Loesje had diepe indruk op Kees gemaakt. Het duurde niet lang, of ze waren verloofd en een jaar later getrouwd. Helaas hadden ze nog geen kinderen.

„'k Heb ook een nieuwtje", zegt Kees na een poosje. „Ik ben benoemd tot Commandant van de Stadswacht".

„O, bah", zegt Loes, „wat vervelend. Ik vind al die voorbereiding voor een oorlog zo vreselijk. Zouden we hier werkelijk oorlog krijgen?"

„Ik weet het niet kindje, maar in elk geval moeten we toch paraat zijn. Maar kom Puck, ik ga me baden en dan gaan we maar meteen eten. Ik heb om zeven uur al weer vergadering".

Na een verfrissend bad komt Kees, gekleed in een schoon linnen pak de eetkamer in. Nadat ze op zijn Hollands een avondboterham hebben gegeten, leest Kees een hoofdstuk uit de Bijbel. Vanavond is Psalm 121 aan de beurt. De laatste verzen zegt hij met bijzondere klem: De Heere zal Uwe uitgang en Uwe ingang bewaren, van nu aan tot in eeuwigheid.....

„Niet bang zijn, kleine vrouw", zegt Kees, en hij streelt Loes over haar zwarte krullen. „Je weet wel wat het versje zegt:

Het leed dat is, drukt niet zo zwaar,
Dan vrees voor allerlei gevaar,
En.... komt het eens in huis,
Dan helpt God altijd weer,
En geeft ons kracht naar kruis.

Opeens snikt Loes het uit „Ik weet het wel", zegt ze, „maar ik heb niemand dan jou. Nu Vader en Moeder

gestorven zijn, heb ik niets meer dan een paar verre familieleden. En als er dan oorlog komt....."

„En ik heb ook niets dan verre familieleden", zegt Kees in een poging tot schertsen. „Jij bent ook mijn enige hier meiskelief! Kom, kop op hoor, geef me vlug een zoen en dan ga ik weg. Jij gaat maar lekker in de voorgalerij op de lange stoel liggen lezen in dat nieuwe boek, dat ik je pas gekocht heb. Wacht, daar is juist een taxi. Dag vrouwtje", en weg is Kees.

Vier jaar later.....

Weer is het November. Weer is het drukkend warm en weer zitten Loes en Kees in een voorgalerij van een Indisch huis. Nu echter in Batavia. Veel is er gebeurd in de laatste vier jaar.

Indië moest na een té ongelijke strijd in Maart 1942 capituleren.... Daar Kees bij de stadswacht was, hoefde hij niet in militaire dienst. Half Maart 1942 was hij echter met de gehele stadswacht in de gevangenis gestopt.

Daar hij de Japanse taal zeer goed machtig was, werd hij in April al weer uit de gevangenis gehaald, om als tolk te fungeren. Na drie en een halve maand werd hij ziek en zodoende bleef hij vrij, tot October 1943. Toen werden Loes en hij in gezinsverband geïnterneerd.

Na vijf en een halve maand werd Loes echter weer vrijgelaten, omdat ze in Indië geboren was.

Kees werd daarop naar een kamp bij Batavia overgebracht.

Loes kreeg een kleine toelage van Kees zijn Firma, maar de levensstandaard ging zo geweldig omhoog, dat Loes bijna al haar kleren moest verkopen om te kunnen leven.

Hoe ze deze jaren doorgekomen zijn kan Loes zich nog niet begrijpen. De verschrikkelijke onzekerheid omtrent het lot van Kees, de steeds verscherpte controle van de Kempetai, de Japanse Gestapo, de onrustbarende berichten uit Europa, het was alles even erg geweest. Nu wonen ze echter in de beschermde wijk van Batavia. Mager en bleek zijn ze allebei, doch overgelukkig, dat ze weer bij elkaar zijn. Kees is nu beheerder van de Rapwi, een instelling tot hulp aan ex-geïnterneerden.

„Hebben ze je vaak geslagen?", vraagt Loes.

„Och", zegt Kees, „laten we daar nu niet meer over praten. Dát leed is nu tenminste geleden".

„O", zegt Loes, „al die arme mensen, die van honger gestorven zijn. Meer dan tien procent van alle burger-geïnterneerden.... Op elke honderd tien doden.... Die arme moeders en vaders in Holland....."

„Ja", zegt Kees, „en hoeveel kindertjes zijn er niet, die hun beide ouders hebben verloren. Het is te hopen, dat die stakkertjes familie in Holland hebben. En dat arme Holland is zelf zo uitgeplunderd door de Moffen.

Wat een treurige wereld is het toch. We hadden ons zoveel van de bevrijding voorgesteld. Met de bevrijding vielen blank en bruin elkaar om de hals. Ieder was even gelukkig van het Japanse juk verlost te zijn. Schouder aan schouder hebben we tegen de Jappen gestreden, zowel voor de bezetting als in de ondergrondse..... En nu? Overal een chaos. Bedienden die staken, mensen zonder kleren, Hollanders, die uit een kamp komen, en hun huis bewoond zien door Inheemsen, die er met geen mogelijkheid uit te krijgen zijn, en prijzen, die spotten met alle normale begrippen. Weet je, dat ze voor een blik boter van 1700 gram f 250 betalen? Nee, 't is niet wat we ons van de bevrijding hadden voorgesteld".

„Dat is het zeker niet," zegt Loes, „maar o, jongen, wat zijn wij bevoorrecht, dat we weer bij elkaar zijn, en dat we beide gezond door deze vreselijke tijd heengekomen zijn. En al een telegram dat in Rotterdam ook alles goed is. Werkelijk, we kunnen God nooit genoeg danken".

„Hoe moet het hier verder wel afloopen?", zegt Kees.

„Dat moeten we afwachten", zegt Loes bemoedigend. „We gaan straks weer een nieuw jaar in en we zullen hopen, dat de mensen dan eindelijk verstandig zullen worden en dat alle bevolkingsgroepen, blank zowel als bruin, samen zullen werken, om te komen tot een herrijzend Indonesië."

Een bange tijd

INDIË IN OORLOG MET JAPAN! Soerabaja is in rep en roer. Overal zie je de mensen in groepjes blijven staan. Zelfs de anders zo flegmatieke Indonesiërs kunnen hun zelfbeheersching moeilijk bewaren. In de buitenwijken merkt je dat echter niet zo. Daar spelen de kinderen in de schaduwrijke tuinen, net alsof er niets bijzonders aan de hand is.

Joke de Haan zit in de voorgalerij van haar gezellig huis op Darmo. Haar zoontje Hansje, die juist drie jaar is geweest, is in de tuin in de zandbak bezig. Het is een erg bijdehand ventje, dat niets ontgaat. Daar komt hij al binnen hollen. „Mammie, Sidin zegt er komen Jappen. Is het nu oorlog?" Joke schrikt op uit haar gepeins. De kleine jongen heeft natuurlijk weer veel te veel gehoord. Ze neemt hem op haar schoot. „Ja lieveling, nu is het, geloof ik, oorlog. Maar de Heere Jezus zal wel voor ons zorgen".

„Kunnen we nu niet gauw naar Opa en Oma?" vraagt Hansje.

„Ik weet het niet lieverd", zegt Joke. „'t Is bij Oma ook oorlog." Ze legt even haar wang op het zijige blonde haar van haar oudste. „O God", vraagt ze, „spaar hen daar in Holland en ons hier".

„Njonja, sinjo ketjil banggoeng". (De kleine jongen is wakker). „Ik kom Roekmini", zegt Joke en vlug gaat ze naar de kinderkamer, om haar jongste zoontje van anderhalf jaar uit bed te halen. Kletsnat van het transpireren ligt de kleine jongen in zijn bedje. „Keesje bad", zegt hij parmantig. „Keesje wamm". „Ja hoor schat, Keesje is warm, we gaan lekker baden".

Als ze haar tweetal gebaad heeft laat Joke zich in de voorgalerij in een luie stoel vallen. Moe is ze nu, o zo moe! Nog een half jaar, dan krijgt ze weer een baby. Even is het alsof het haar benauwt. Met een half jaar! Hoe zou het er dan uitzien hier? „Heer, help me, om ook dit kindje blijmoedig te dragen. Laat het gezond en wel geboren worden.... Geef mij de kracht om alles te dragen wat komen gaat....."

„Mammie, daar is Pappie", roept Hansje. Vlug staat Joke

op en gaat Karel tegemoet. „Dag lieverd, wat ben jij vroeg vandaag". „Ja kind, 't is mis he? Je hebt het zeker al gehoord?" Ze gaan samen naar binnen. Even ontzinkt Joke de moed. Ze kruipt dicht tegen Karel aan en zegt: „O jongen, ik ben zo bang. Wat zal er gebeuren? Onze kleine jongens.... ons komende kindje...."

Maar dan vermant ze zich, en bespreken ze rustig de situatie. De kinderen eisen hun Pappie op en een halfuurtje later zitten ze heerlijk te genieten van hun rijsttafel.

Een jaar later....

In een kamp bij Batavia heeft Joke zeven maanden geleden het leven geschonken aan een dochtertje. Theodora, godsgeschenk, heeft ze het kindje genoemd.

In een huis, waar anders één gezin woont, leven ze nu met ruim honderd vrouwen en kinderen. Japanners zijn hun gebieders geworden.....

„Mammie, waarom komt Pappie niet naar zusje kijken?", vraagt Keesje opeens. „Ik denk, dat Pappie nu wel heel gauw komt lieveling", zegt Joke. „Laten we 't maar aan de Heere Jezus vragen". En zoals zo vaak in de laatste maanden, neemt Joke haar jongetjes dicht tegen zich aan en vraagt in eenvoudige kinderlijke woorden om kracht en sterkte.

„Ga nu maar weer spelen", zegt ze. Hansje neemt Keesje aan de hand, en samen gaan ze naar buiten. Gelukkig zijn de Jappen doorgaans lief voor kinderen....

Een paar andere dames zitten bij Joke. Ook Christenvrouwen, zoals zij. „Kind, hoe is 't mogelijk", zegt Heleen, „dat jij altijd zo dapper kunt zijn".

„Ach", zegt Joke, „niet altijd hoor. Toen ik van Karel weg moest, een maand voordat Dodo geboren werd, en drie dagen en drie nachten met 60 vrouwen en kinderen in een goederenwagen werd gestopt, toen was ik helemaal niet flink. Twee koffers met de allernoodzakelijkste kleding mochten we meenemen. De kinderen ziek van vermoeidheid, onder de muskietenbeten... dorstig en vuil... nee, toen was ik niet flink. Maar we waren immers allemaal in dezelfde omstandigheden. En we konden ons toch niet laten kennen waar die Jappen bij waren. Maar nooit heb ik

Gods bijstand zo gevoeld als dit laatste jaar. God geeft ons nooit meer dan we kunnen dragen....."

Weer een jaar later.... Een schimmetje van de Joke van vroeger. Grijze draden door het eertijds pikzwarte haar. Naast haar zit Karel, eveneens sterk vermagerd, met op zijn schoot het anderhalfjarig hem onbekende dochtertje en aan beide kanten een magere kleuter. Een week geleden werd Jokes kamp bevrijd en vandaag zijn ze eindelijk herenigd.... Wat een weerzien is dat geweest!

Nu vertellen ze elkaar hun wedervaren van de laatste jaren.

„O", zegt Joke, „de weelde van weer bij elkaar te zijn!! Ik kan het niet op. Het is te veel opeens!! En zovelen, die 't niet beleefden. Waaraan hebben we 't verdiend?

Die arme Heleen bijvoorbeeld, haar man hier gestorven aan bacillaire dysenterie en haar beide ouders in Holland bij een bombardement...."

„Ja lieveling", zegt Karel, „waaraan hebben we dat zeker verdiend". „Hoe zou het in Holland zijn?" vraagt Joke, „zouden ze ons telegram al hebben?"

„We kunnen elk ogenblik antwoord hebben", antwoordt Karel. Hij heeft het nauwelijks gezegd, of daar komt al iemand, met een telegram voor de familie De Haan.

Joke grist het de man bijna uit de handen. Met bevende vingers scheurt ze het open. „Hele familie kerngezond, vier kleinkinderen erbij, alleen grootvader overleden, veel liefs, Vader en Moeder". Snikkend van vreugde valt Joke Karel om de hals. Hansje en Keesje vragen nieuwsgierig: „Wat is er nu Mammie? Is Opa dood?" „Nee lievelingen', zegt Joke, „Opa en Oma, en alle ooms en tantes zijn in leven, en jullie hebben nu al twaalf onbekende neefjes en nichtjes".

„„Gaan we nu ook gauw naar Holland?" vraagt Keesje, „en mag ik dan in die witte suikersneeuw spelen?" „Ja hoor kerel", zegt Pappa, „nu komen er gauw boten om ons te halen en dan gaan we met elkaar naar Holland".

Vrouwenkamp

Met een diepe zucht draait Sonja van Waveren zich nog eens om op de smalle bultzak, waar ze met haar beide kleine meisjes op ligt. Oh, wat is ze moe, ontzettend. Haar rug is als gebroken.

Gisteren is ze de hele middag aan het wieden geweest, in de brandende zon..... Maar kom, wat helpt het om te piekeren?

Ze kijkt het kamertje eens rond. Anderhalf bij twee meter is het. Een getraliede deur is ervoor. Geen venster, geen meubilair, niets. Alleen een plank aan de wand, waar haar schamele bezittingen op liggen en waarop.... het wiegje staat, met haar in het kamp geboren zoontje. Dertien maanden is hij alweer, hoe is het mogelijk, dat de tijd hier zelfs nog gauw gaat.

Kom, ze staat vast op. Voorzichtig slaat ze de klamboe op, die ze aan een spijker zeer improvisorisch had opgehangen, nadat ze hem, toen ze naar 't kamp ging, voor veel geld van een Chinees had gekocht. Als ze er onderuit gekropen is, heel voorzichtig, om haar slapende dochtertjes niet te wekken, denkt ze: „Wat ben ik nog bevoorrecht". Ze ziet in gedachten de propvolle zalen, waar de andere vrouwen huizen, tachtig tot honderd op één zaal. Elk heeft 55 cm. ruimte om een matras neer te leggen. Aan de wanden is rondom een plank bevestigd, waarvan ieder, net boven zijn eigen matras, 55 cm. mag gebruiken. Meer ruimte hebben ze niet. En zij heeft met haar kleintjes dit hokje alleen.

Vlug maakt ze een beetje toilet. Dan worden ook Nettie en Greetje wakker, die nu klaargemaakt worden.

Ook de baby meldt zich, en voorzichtig neemt Sonja hem uit de wieg, om hem op haar matras te verschonen.

„Dag Eddytje, dag lieve schat".

„Mamma, mamma", roept de kleine man vrolijk, en slaat zijn armpjes om haar hals.

Even koestert Sonja haar kleine zoon. Dan gaat ze languit met hem op de bultzak liggen om hem te voeden.

„Dit is heus een wonder", denkt ze dankbaar. „Nettie en

Greetje kon ik in normale tijd niet zelf voeden, en Eddy is al dertien maanden en nog kan ik hem tweemaal daags zelf voeden. Het is bijna niet te geloven". Dat ze er zelf zo vreselijk moe en slap van wordt telt ze niet. Haar kleine jongen is, hoewel niet dik, toch sterk en gezond. De zusjes zitten dicht tegen elkaar aangedrukt aan het voeteneind van de matras. Stoelen bezitten ze niet.

Als het ventje verzadigd is, bindt Sonja hem vast in de wieg, en brengt hem naar buiten. Zo vroeg is het daar nog niet te warm voor Eddy. Buiten is het al een druk geloop van de andere dames.

Als ze hun ontbijt, bestaande uit een kopje gekookte rijst in ontvangst genomen en verorberd hebben, moeten ze naar het dagelijkse ochtendappèl. Na veel buigingen en eerbewijzen aan hun Japanse gebieders, mogen ze hun gang gaan. Het is jasmi-dag, rustdag.

Als Sonja zichzelf en de meisjes heeft gebaad, en de was heeft gedaan, is het teiltje met water, dat al enige uren in de zon staat, net lekker, om de baby te baden. Buiten poedelt ze hem heerlijk af, en dan neemt ze hem mee in haar celletje, om hem daar aan te kleden.

Ze is er net mee bezig, als Kaneda, een der Japanse bewakers, binnenkomt. Sonja staat volkomen beduusd. Wat wil die man hier? Dat is nog nooit gebeurd! Van schrik vergeet ze te buigen.....

Pas, als de man haar iets toevoegt, dat ze niet verstaat, begrijpt ze, dat ze de voorgeschreven buiging moet maken. Ze legt Eddy op de bultzak, en buigt.

Maar het is te laat. Ze moet mee naar buiten en in half Japans, half maleis, staat de man maar te redeneeren. Sonja stamelt: „Saja toean". Hij schijnt te bedoelen, dat ze nu maar eens en voor altijd moet begrijpen, dat ze hem hormat moet betuigen en voor straf moet ze een uur roerloos in de gloeiende zon staan. Omdat ze een baby heeft, is Kaneda zo genadig.....

Het gebeurt wel, dat ze om een klein vergrijp een hele dag in de zon moeten staan. Diezelfde zon, die door de Hollanders, toen ze nog eigen baas waren al „koperen ploert" werd genoemd.....

Als haar straf erop zit, gaat Sonja naar haar cel.

Doodmoe is ze, maar toch houdt ze haar hoofd hoog en fier is haar gang.

Een goede vriendin heeft zich intussen over haar kinderen ontfermd. De saamhorigheid in het kamp laat niets te wensen over.

„Arme Sonja", zegt Toos, „ga maar even liggen". Maar dat wil Sonja niet. Ze moet naaien. „Nettie en Greetje, kom eens bij moeder". Morgen zijn ze allebei jarig. Dan wordt Greetje vijf jaar en Netteke drie. Ze schelen op de kop af twee jaar. Voor hun verjaardag krijgen de kleine meisjes elk een nieuwe jurk. Uit een oude jurk van haarzelf heeft Sonja met de hand jurkjes voor haar dochtertjes genaaid. Die schatten moeten toch iets hebben voor hun verjaardag. Ze moeten ze nu nog even weer passen en dan kan ze de laatste hand er aan leggen.

Zo vliegt de jasmi-dag voorbij. Om zes uur hebben ze nog eens weer appél. Het verloopt weer allemaal rustig, net als 's morgens.

„Hè", zeggen de vrouwen tegen elkaar, „als het elke dag zo eens ging". En ze denken aan de vele keren, dat er hoofden worden kaalgeschoren en links en rechts slagen uitgedeeld..... Soms moet het hele kamp als strafmaatregel enige dagen hongeren.

Als ze de kinderen in bed heeft, gaat Sonja nog even naar buiten, naar haar lotgenoten.

Enkele gelukkigen hebben een „brief" van haar man of zoon gekregen. Drie maal per jaar mogen ze zo'n brief verzenden, met een standaardtekst erop, bijvoorbeeld: We zijn goed gezond, de behandeling is uitstekend, we hopen, dat het spoedig vrede mag zijn, of iets dergelijks. Bovendien mogen er nog twintig Maleise woorden bij op. Een klein briefje, maar o, de vreugde, iets van elkaar te horen. Meestal duurt het drie tot zes maanden, dat de brieven overkomen. Eens heeft Sonja één gekregen, die een jaar en drie maanden oud was. Deze keer was er niets voor haar.

Om negen uur gaat Sonja naar haar kamertje. Ze kijkt nog even in de wieg. Eddy slaapt onbezorgd met zijn duimpje nog half in zijn mondje. De tranen schieten Sonja in de ogen. „O, Frans, kon je hem maar even zien!", snikt ze hardop. Maar dan vermant ze zich. Wat is zij nog bevoor-

recht, met die schatten bij zich. Frans zit daar zo alleen.

„God", bidt ze, „spaar ons allen, laat ons spoedig weer bij elkaar mogen zijn, geeft ons kracht om het te dragen..." Dan kruipt ze bij haar slapende dochtertjes onder de klamboe. Morgen zijn ze jarig. Hoe anders was de tijd toen ze geboren werden.... „Nee, niet aan denken", dwingt ze zichzelf, „dat is niet goed." Ze wil vooruitzien en hopen op betere tijden. Even nog ligt ze met gevouwen handen. Dan ontfermt de slaap zich over haar.....

Weer thuis

Met een ruk springt Moeder Hermans voor de zoveelste maal die avond van haar stoel op.

„Daar zijn ze! Och heden nee, de auto rijdt door".

„Bedaar toch vrouw", zegt haar man nerveus, „je hoort vanzelf bellen, als ze er zijn".

Mevrouw Hermans barst in huilen uit. „Ik kan haast niet meer wachten", snikt ze hulpeloos. „Hoe zou Biny er uit zien, na tien jaar, en dan die lange jaren in dat ellendige kamp".

Hypernerveus zijn ze, deze twee oude mensen. Ze verwachten hun enige dochter, die als onderwijzeres naar Indië ging, eindelijk weer thuis. Ze is daar zeven jaar geleden al getrouwd en komt nu terug met haar zoontje Harry van vijf en een half en haar dochtertje Miepje van drie en een half jaar. Haar man komt ook mee, maar hun schoonzoon kennen ze alleen van de photo's.

Een kwartier later komt er weer een auto door de stille straat. Een rem knarst....., dan gaat een portier open en met een klap weer dicht. Voordat er gebeld kan worden, is Moeder Hermans al bij de voordeur.

„Moeder!".... „Biny".... En dan houdt de moeder haar enige dochter in de armen. Een lange, donkere man tilt de kinderen uit de auto, zegt dan: „Vader, ik ben Dolf".

Intussen heeft Oma de kleinkinderen al bij de hand en omhelst de vader zijn dochter. Ze huilen, lachen en praten door elkaar heen. Eindelijk zitten ze in de kamer, om de extra-heetgestookte kachel. De kinderen kruipen dicht tegen hun mammie aan, schuw door al het vreemde en nieuwe.

„Ze moeten maar gauw eten en naar bed", zegt Dolf. „Ze zijn op van alle emoties".

„Er liggen reeds een paar uur twee kruiken in hun bedjes", zegt Oma. „'k Heb bij iedereen kruiken geleend".

Moeder Hermans geeft haar dochter nog eens weer een zoen. „O Biny", zegt ze, „de weelde, je hier terug te hebben en te kunnen verwennen".

Als na een uur de kinderen in hun bedjes liggen, schikken de ouders en grootouders zich gezellig om de kleine, ronde tafel bij de haard. Dan zegt vader Hermans: „En nu vertellen! We branden van ongeduld om alles te weten".

„Hoe komt het toch, dat jullie alle vier hier nu zijn?", vraagt Mevrouw Hermans.

„We waren in Singapore", vertelt Dolf, „en op dat evacuatiebureau vroegen we naar Australië te mogen, om daar op te knappen. En toen vroegen ze notabene: „Wilt U niet liever naar Holland?" „Kan dat dan?" vroeg ik stomverbaasd. „Ja zeker kan dat". Zodoende mochten we twee dagen later al met de Nieuw-Amsterdam mee".

„Hoe was de reis?", vraagt Moeder aan Biny. „Zeker heel anders dan toen je heenging?"

„O, vreselijk vol natuurlijk", vertelt Biny. „We sliepen met z'n negentienen in één hut, waar in normale tijd vier personen huisden".

„Hoe was de voeding?", zegt Vader.

„Goed, wel eentonig, maar heel wat beter dan we gewend waren in het kamp. En men deed alles om ons zoveel mogelijk te helpen. In Suez kregen we kleren en schoenen. We konden volop sigaretten kopen, kortom, we waren buitengewoon verbaasd, dat het arme, geplunderde Nederland zoveel voor de mensen uit Indië over had".

„O", zegt Moeder, „maar er is geweldig gegeven voor „Nederland helpt Indië". In de kleinste plaatsen zag je de raambiljetten. De mensen hebben heus geofferd. Maar vertel nu eens: hebben ze je ook geslagen, kind, die vreselijke Japanners, toen je in het kamp zat?"

„Och Moedertje", zegt Biny, „laten we daar niet te veel over praten. Ik zal jullie in het kort onze geschiedenis vertellen. Jullie weet, dat ik in '38 overgeplaatst werd naar Soerabaja. Daar leerde ik tandarts Van de Jagt kennen".

„Ach ja", zegt Vader ongeduldig, „dat weten we toch allemaal wel".

„Stil nu eerst even Vadertje", zegt Biny. „Maar jullie weten niet, dat de ouders van Dolf Israëlieten waren. En daardoor verschilt onze geschiedenis een beetje van die van andere mensen".

„Is Dolf?" begint Moeder.

„Nee", zegt Dolf lachend, „ik ben geen Jood meer. Maar dat heb ik de Jappen niet aan hun verstand kunnen brengen. Daarom ben ik 31 Augustus 1943 's morgens opgehaald en naar de gevangenis gebracht".

„Ja", vervolgt Biny, „en terwijl ik wanhopig achterbleef, kwamen er om 12 uur een paar Hei-ho's, een soort Javaanse landwachters, om mij en de kinderen op te halen. Ik kreeg een kwartier tijd om een en ander mee te nemen. De gekste dingen heb ik ingepakt en het belangrijkste natuurlijk laten liggen. Op een gegeven ogenblik werd ik zo razend, dat ik mijn sleutels door de slaapkamer smeet, waar ze achter het bed neervielen. Drie minuten later wilde ik de haren wel uit mijn hoofd rukken om het ongedaan te maken. Want ik kwam bij het schrijfbureau, waar ik alle photo's en waardepapieren in had geborgen, en dat was op slot. Ik mocht niet weer terug om de sleutels te zoeken. Zodoende heb ik niets kunnen redden".

„Je krijgt onze photo's allemaal terug, hoor lieverd", zegt haar moeder met tranen in de ogen.

„En toen Biny", zegt Vader „vertel nu verder".

„Toen werd ik met de kinderen naar de Werfstraat-gevangenis gebracht. Daar zat van alles door elkaar: meest Jodenvrouwen en Irakkers waarvan velen een fruitwinkel in Soerabaja hadden. Wij meenden altijd, dat het Armeniërs waren, maar het bleken Joden uit Irak te zijn. Ze waren vreselijk vuil en onhygiënisch en ze gingen zwemmen in het water, dat wij voor het baden moesten gebruiken".

„Had je daar ook bedden?", vraagt Moeder.

„Nee, we moesten op de stenen slapen. Later kreeg ik via een vriend van Dolf, een Indonesisch arts, een paar matrassen. Die heeft me reusachtig geholpen. Alle vrienden, die vrij waren trouwens, want de in Indië geborenen hoefden niet in een kamp".

„Waren ze wel goed voor je?", vraagt haar Vader.

„Meestal wel, maar er was één, een Javaanse oppasser, Mitojo, die zich gedroeg als een beest. Die heeft Dolf zijn moeder een keer vreselijk met een stok geslagen, steeds weer over de neus en het voorhoofd. En waarom? Omdat ze over de pagger (hek van gevlochten bamboe) keek, toen haar zoon met dysenterie naar de C.B.Z. werd vervoerd. Aan Ma heb ik een geweldige steun gehad. Ze deed de hele was voor me. En altijd stond ze klaar om me op te beuren als ik verdrietig was, en dat gebeurde nogal eens. In Januari '44 werden we naar een kamp bij Batavia ge-

bracht, omdat ze in Oost-Java een invasie verwachtten, daar dit het dichtst bij Australië ligt. Gelukkig niet naar het beruchte Tjideng-kamp. Maar toch was het er natuurlijk lang niet plezierig".

„Waren ze lief voor de kinderen?"

„Och, wat zal ik zeggen, in de regel wel. Maar ja, eenmaal heeft een zogenaamde vriendelijke bewaker Harry en nog twee andere kleine jongens, die in een baldadige bui de tong tegen hem uitgestoken hadden, van top tot teen met rode klei ingesmeerd en zo een paar uur in de gloeiende zon laten staan". Biny krijgt nog de tranen in de ogen, als ze dat vertelt. Haar vader balt de vuisten en zegt: „Zou je ze niet die....."

„Maar gelukkig kwam er eindelijk een eind aan", zegt Biny. „Een week na de capitulatie kwam er iemand naar me toe: „Mevrouw v. d. Jagt, Uw man is hier!" Met een lief gebaar steekt ze haar hand uit naar Dolf. „Weet je nog lieverd?" „Nee", schertst Dolf, „dat ben ik vergeten, malle meid".

„Zijn jullie nu alles kwijt", zegt Vader. „Is er niets gered?"

„Alles is weg", zegt Dolf. „We moeten opnieuw beginnen".

„Maar dat geeft niets", valt Biny weer in. „We hebben elkaar, we hebben Harry en Miepje, we zijn jong en gezond, we kunnen opnieuw beginnen. Goddank!"

Nog een poosje blijven ze praten. Dan zegt Moeder: „Kinderen, jullie moeten naar bed. Biny is op van vermoeidheid".

Als ze op hun kamer zijn, zegt Dolf: „Wat zou jij nu liever willen vrouwtje, hier blijven of, als we wat opgeknapt zijn, weer naar Indië".

„Ik weet het niet", zegt Biny. „Ik heb een gevoel alsof ik twee vaderlanden heb. Ik hou van Holland, maar ik heb Indië ook liefgekregen. En er is immers nog zo weinig van te zeggen. Alles is nog zo onzeker. Maar.... waar jij 't gelukkigste bent en een toekomst hebt, daar gaan we wonen. Met ons viertjes zijn we immers overal gelukkig? En toch, hoe heerlijk om weer in Holland te zijn, bij Vader en Moeder. Laten we eerst heerlijk genieten van onze rust".

Dan een nachtzoen. Een kwartiertje later hoort Dolf aan haar rustige ademhaling, dat ze slaapt. Haar eerste nacht

in het Moederland, veilig bij haar ouders. Bij het licht van de maan kijkt hij vertederd op haar neer. „Klein dapper vrouwtje," denkt hij nog. Dan doezelt hij ook weg.

Leed . . . en troost

Ze ging als bruidje naar de tropen,
Het leven was één feestgetij.
Daar lieten zij hun kindje dopen,
Eerbiedig stonden ze erbij.
Ten hemel stegen hun gebeden,
Voor dankbaarheid was zoveel reden.

De oorlog nam haar beide ouders,
Men bombardeerde Rotterdam.....
Hij sloeg zijn armen om haar schouders,
Toen 't leed zo plotsling tot haar kwam.
En samen droegen zij de zorgen.
Maar.... meer nog hield het lot verborgen.

De strijd kwam ook in Insulinde.
De blanken moesten in het kamp.
Zij kon zijn steun toen niet meer vinden,
Doch spoedig trof haar groter ramp!
Hij werd door beulen doodgeslagen....
Ze was te zwak zelfs om te klagen.

Droef is ze toen weer thuisgevaren
En nam haar kindje met zich mee.
Ze had al vele grijze haren
Van eenzaamheid en oorlogswee.
Ze werd geslagen door het leven....
Toch was zijn kindje haar gebleven.

Ze draagt het lijden zonder klagen,
Haar bleef een kostbre grote schat,
't Verleden zal steeds meer vervagen,
De toekomst heeft haar hand gevat.
Het kind zal zij haar leven wijden,
Daar zal ze onvermoeid voor strijden!

STICHTING „NEDERLAND HELPT INDIË"

ALGEMEEN SECRETARIAAT

's-Gravenhage, datum postmerk.
Alexanderplein 22.

Het is ons een bijzonder genoegen U te berichten, dat de door U ingezonden oplossing van onze prijsvraag „Helpt Indië Nu" met een prijs gehonoreerd kon worden. Deze doen wij U ingesloten toekomen.

De uitslag van deze prijsvraag met vermelding van de namen der winnaars ligt ter inzage bij de bladen, waarin onze prijsvraag gepubliceerd werd.

Wij danken U voor de moeite die U zich terzake hebt willen geven en de daadwerkelijke steun die U onze stichting, door het inzenden van de oplossing, hebt verleend.

Hoogachtend,
STICHTING „NEDERLAND HELPT INDIË".

De Algemeen Secretaris:
Mr. R OOSTERHOF.